

натему: «Отримання і використання первинної оперативно-розшукової інформації» [5], а також присвяченим питанням психології ОРД.

Висновок. Отже, підводячи підсумок доцільно резюмувати, що сьогодні питання використання

штатних негласних працівників підрозділами кримінальної поліції розглядалося лише фрагментарно, в контексті дослідження загальнотеоретичних питань ОРД та існує доцільність проведення окремого монографічного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Полицейский под прикрытием : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wikitropes.ru/wiki/wiki/Полицейский_под_прикрытием
2. Цветков О.Г. Впровадження негласних працівників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ у організовані злочинні організації (теоретичні, науково-практичні аспекти) : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «ОРД» / О.Г. Цветков. – К. : НАВСУ, 2002. – 16с.
3. Кириченко О.В. Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Кириченко О.В.; ДДУВС. – Харків : ХНУВС, 2016. – 40 с.
4. Шендрик В.В. Попередження злочинів оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.В. Шендрик. – Харків, 2012. – 40 с.
5. Стащак М.В. Отримання і використання первинної оперативно-розшукової інформації (за матеріалами діяльності підрозділів карного розшуку ОВС України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Стащак М. В. – Львів, 2009. – 20 с.

УДК 343.985: 343.137.5

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ ПИТАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КИШЕНЬКОВИМ КРАДІЖКАМ

SCIENTIFIC ELABORATION OF THE ISSUE OF OPERATIVE-SEARCH COUNTERACTION TO POCKET THEFTS

Сгоров С.О.,
здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

Досліджується стан наукової розробленості питання оперативно-розшукової протидії кишеньковим крадіжкам. Аналізуються дослідження фахівців різних сфер юридичної науки та констатується, що зроблено значний внесок у розвиток теорії та удосконалення практики виявлення, попередження та розслідування кишенькових крадіжок. Проте, у наявних працях не розкрито всі аспекти комплексного вивчення окресленої проблематики. Причиною цього є те, що існуючі наукові розробки проводилися в інших історичних умовах, правових та соціальних реаліях, й об'єктивно не могли врахувати особливостей сьогодення.

Ключові слова: кишенькові крадіжки, підрозділи кримінальної поліції, наукова розробленість.

Исследуется состояние научной разработанности вопрос оперативно-розыскной противодействия карманным кражам. Анализируются исследования специалистов различных сфер юридической науки и констатируется, что сделан значительный вклад в развитие теории и совершенствования практики выявления, предупреждения и расследования карманных краж. Однако, в имеющихся работах не раскрыто все аспекты комплексного изучения этой проблематики. Причиной этого является то, что существующие научные разработки проводились в других исторических условиях, правовых и социальных реалиях, и объективно не могли учесть особенностей настоящего.

Ключевые слова: карманные кражи, подразделения криминальной полиции, научная разработанность.

The state of scientific development of the issue of operative-search counteraction to pocket thefts is investigated. The researches of experts of different spheres of legal science are analyzed and it is stated that significant contribution to the development of theory and improvement of practice of detection, prevention and investigation of pocket thefts has been made. However, the existing works do not cover all aspects of a comprehensive study of these issues. The reason for this is that existing scientific developments were carried out in other historical conditions, legal and social realities, and could not objectively take into account the peculiarities of the present.

Key words: pocket thefts, criminal police units, scientific development.

Постановка проблеми. За даними соціологів відомо, що 30 – 45% населення нашої країни вважають дрібні кишенькові крадіжки особистого майна не значними правопорушеннями або злочинами, і

навіть не засуджують їх і навпаки навіть виправдовують певною мірою. За статистикою на одне зареєстрований злочин припадає 75 незареєстрованих: злочинів люди самі не звертаються в поліцію, коли

помічають факт пропажі з сумки якийсь речі. Найчастіше вони думають, що просто упустили її десь, або не хочуть витратити свій час, на те, щоб написати заяву. Тобто виходить, що насправді фактів крадіжки з ручної поклажі або кишень в 75 разів більше [1]. Однак, як свідчить аналіз емпіричного матеріалу, що для суспільства нашої країни характерним є й те, що особи не звертаються до поліції, оскільки зневірені в дієздатності правоохоронних органів через те, що лише у 25-30 % фактів вчинення кишенькових крадіжок встановлюють винних осіб. Вказане становище призвело до того, що тематика протидії кишеньковим крадіжкам знайшла своє відображення у багатьох наукових працях.

Аналіз публікацій, в яких започатковане розв'язання проблематики. На протязі багатьох років фахівці у різних сферах юридичної науки та практики-правоохоронці намагаються у своїх дослідженнях виокремити найбільш ефективні шляхи протидії кишеньковим крадіжкам. Так, слід відмітити наукові праці проведені В.М. Аتماжитовим, А.В. Баб'яком, О.М. Бандуркою, В.А. Батенавим, І.І. Бондаренком, І.І. Великошним, С.М. Гусаровим, В.Я. Горбачевським, В.І. Давидовим, О.Ф. Долженковим, В.П. Захаровим, В.А. Ільчовим, А.А. Лискіним, Б.Я. Нагіленком, Д.Й. Никифорчуком, В.Л. Ортинським, Ю.Ю. Орловим, М.А. Погорецьким, В.Д. Пчолкіним, М.В. Стащаким, В.В. Шендриком, О.О. Юхном та ін. Теоретичні дослідження вказаних науковців зробили значний внесок у розвиток теорії та удосконалення практики виявлення, попередження та розслідування кишенькових крадіжок.

Метою статі є визначення сучасного стану наукових розробок оперативно-розшукової протидії кишенькових крадіжок.

Виклад основного матеріалу. Кишенькові крадіжки як вид злочинної діяльності розпочинає свою історію ще з Давніх часів та тому не дивним є те, що на протязі всіх років правоохоронців цікавило розробка найбільш перспективних шляхів протидії ним. Однак, враховуючи, що активним чином наукові праці присвячені взагалі протидії злочинності та зокрема кишеньковим крадіжкам почали з'являтися в XIX ст. розглянемо в хронологічному порядку наявні дослідження окресленого питання.

Отже, становлення регулярної поліції в Росії в першій половині XVIII ст., її подальший розвиток у другій половині того ж століття і в XIX ст. сприяли вдосконалення кримінального розшуку саме як оперативно-розшукової діяльності. Став більш різноманітним арсенал засобів і методів цієї діяльності. Зокрема, почали широко застосовуватися такі методи, як осведомительства, словесні розпитування, оперативний огляд, негласні заходи спостереження, пошук з маскуванням зовнішності розшукових співробітників, отримання відомостей від інформаторів, організація кубел-пасток, використання собак з метою розшуку осіб за запаховими слідами та ін. [2]. Враховуючи вказане в роботах тодішніх вчених можна помітити приділення окремої уваги впровадження нових методів протидії кишеньковим крадіжкам,

зокрема використання методу розкриття злочинів за допомогою дактилоскопіювання, систематизацію антропологічних та інших відомостей відносно злочинів у картотеки, налагодження взаємодії та використання перших орієнтувань. Однак детально аналізуючи їх наукові праці можна дійти висновку, що безпосередньо проблематиці протидії кишеньковим крадіжкам увага не приділялась, а лише розглядалось в контексті протидії взагалі злочинності чи при впровадженні нових методик розслідування.

За радянських часів злочинність почала свою трансформацію в складний соціальний інститут зі своїми законами та устоями, з'явилися перші розподіли злочинного середовища, зокрема кишенькові крадіжки стали окремою злочинною кастою закритого типу. Так, в 1972 році в Московському кримінальному розшуку створений спеціалізований відділ по боротьбі з кишеньковими крадіжками. [3]. Тобто особливого значення набуло розроблення шляхів протидії злочинності взагалі, та тому все частіше почали з'являтися наукові праці проведені вченими-криміналістами, фахівцями у сфері оперативно-розшукової діяльності присвячені протидії конкретним видам злочинів.

Зокрема, досліджувана нами проблематика розглядалась в роботах: Ю.Д. Блувштейна (дисертація доктора юридичних наук на тему: «Методологічні проблеми вивчення злочинності і особистості злочинця», 1974), С.В. Бородін (наукова стаття на тему: «Теоретичні проблеми підвищення ефективності боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень», 1977 р.), А.І. Лейкіна (підручник «Кримінологія про злочинця», 1978 р.), А.Г. Лекаря (підручник «Профілактика злочинів», 1972 р) тощо. Однак, знов таки питання протидії кишеньковим крадіжкам здебільшого розглядалось дотично в контексті визначення окремих особливостей такої діяльності.

Разом з цим? відзначимо, що проблематика протидії кишеньковим крадіжкам знайшла своє часткове відображення в навчальних посібниках, лекція та наукових статтях радянських вчених (наприклад, роботи В.Г. Боброва та С.А. Смірнова (курс лекцій на тему: «Попередження та розкриття кишенькових крадіжок»); А.І. Гурова (навчальний посібник на тему: «Попередження і розкриття кишенькових крадіжок»); В.А. Пашковського (навчальний посібник на тему: «Проблеми боротьби з крадіжками, грабежами і розбоями»); М.М. Спірова (навчальний посібник на тему: «Організація і тактика розкриття крадіжок, грабежів та розбійних нападів, що вчиняються з метою викрадення грошових коштів з кас»).

Так, наприклад в роботі О.І. Гурова вперше було застосовано термін «професійні злочинці» стосовно кишенькових крадігів, визначено особливості оперативно-розшукової характеристики таких злочинів, окрема:

1) жінки-злодійки поділяються на дві категорії – на активних та на «тихонь». Останні можуть займатися крадіжками протягом значного проміжку часу та не потрапляти в поле зору поліції. До «тихонь» в основному зараховують жінок, які вийшли заміж

та у зв'язку з цим покінчили зі злочинним минулим. Припинивши активну злочинну діяльність, вони періодично крадуть, причому переважно тоді, коли їм негайно потрібні гроші на придбання якогось жіночого товару; у чоловіків подібна різновидність злочинів трапляється рідше [4, с. 24];

2) запропоновано класифікацію кишенькових злодіїв:

– за способом вчинення крадіжки поділяються на: – протидії взагалі корисливій чи корисливо-насилницької спрямованості (наприклад, становлять інтерес кандидатські дисертації В. М. Рудіка (2006 р.), В. В. Приловського (2007 р.), В. В. Чепеушцака (2011 р.), В.О. Гордієнка (2016 р.) тощо).

Зокрема, наприклад, в дисертації В. М. Рудіка висвітлено проблеми оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насилницькі злочини. На підставі комплексного аналізу теоретичних основ і практики застосування оперативно-розшукового забезпечення визначено об'єктивні та суб'єктивні чинники, що впливають на нього. Досліджено сучасний стан правового регулювання та надано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства і відомчого нормативного регулювання оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насилницькі злочини. У дослідженні також визначено існуючі проблеми у застосуванні традиційних й інноваційних методів оперативно-розшукової діяльності та надано науково обґрунтовані рекомендації щодо їх упровадження під час здійснення оперативно-розшукових заходів. Запропоновано авторські визначення оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насилницькі злочини та окремих категорій оперативно-розшукової діяльності. До того ж у вказаній науковій праці в контексті основного питання було розглянуто проблематику оперативно-розшукового забезпечення й кримінальних проваджень за вчиненням кишенькових крадіжок [5, с. 7].

Водночас, дотично розглянуто проблематику протидії кишеньковим крадіжкам в дослідженні В. В. Приловського на тему: «Організаційно-тактичні основи діяльності карного розшуку щодо попередження та розкриття корисливо-насилницьких злочинів», де вивчаються питання щодо оперативно-розшукової характеристики злочинів корисливо-насилницької спрямованості, організації і тактики попередження та розкриття підрозділами карного розшуку корисливо-насилницьких злочинів. Зокрема, саме в частині визначення оперативно-розшукової характеристики вказаних злочинів певної уваги приділено кишеньковим крадіжкам [6, с. 8].

Окремо також вивчається досліджувана нами проблематика в контексті дисертаційного дослідження І. Й. Мисловського на тему: «Особливості розкриття крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються особами, які вживають наркотичні засоби» при розгляді таких питань: оперативно-розшукова характеристика крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються наркозалежними особами, визначив їх криміноло-

гічні особливості; організація і тактика виявлення та оперативна розробка осіб, які вживають наркотичні засоби і мають причетність до таких видів злочинів; організаційно-тактичні прийоми діяльності підрозділів карного розшуку щодо розкриття крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються наркозалежними особами; форми взаємодії органів (підрозділів) внутрішніх справ щодо розкриття таких видів злочинів [7, с. 8].

Водночас, доволі цікавим є дисертаційне дослідження В. О. Гордієнка на тему: «Організаційно-тактичні особливості протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняють радикально налаштовані особи», оскільки автором розглядається специфічний суб'єкт вчинення злочинів проти власності, зокрема кишенькових крадіжок – радикально налаштовані особи. Так, В.О. Гордієнком визначено, що найчастіше радикально налаштовані особи вчиняють такі види крадіжок, як кишенькові крадіжки, крадіжки із помешкання громадян. Так, кишенькові крадіжки радикально налаштовані особи здебільшого вчиняють самостійно або групами по 2-3 особи. Водночас слід відмітити, що в оперативно-розшуковій діяльності виділяють типові способи та місця вчинення кишенькових крадіжок, наприклад, у транспорті, шляхом відволікання однієї особи іншою (посібником/співучасником). Однак вчинення кишенькових крадіжок радикально налаштованими особами зазвичай відбувається наступним чином: до потерпілої особи підходять декілька осіб та починають розмову щодо відмінностей світобачення/етнічних принципів, поступово переводять вказану розмову на скандал, розпочинають штовхання потерпілої особи (в деяких випадках її обшуковують під приводом того, що у потерпілої особи є при собі заборонені до вільного обігу предмети або речовини) та здійснюють крадіжку грошей, мобільних телефонів або ювелірних виробів. Водночас, автор зазначає, що типовими характерними ознаками осіб, що вчиняють кишенькові крадіжки, є: особа чоловічої статі (тільки у 2-3 % випадків злочинні посягання вчиняються жінками), у віці від 14 до 30 років (вкрай рідко 33-35 років), яка має базову середню або середньо-спеціальну освіту, низький або нижче середнього рівень інтелекту; переважають такі риси характеру, як жадібність, злобність, лінь, заздрість до наявності у інших осіб грошей або дорогавартісних предметів [8, с. 11].

– протидії крадіжкам різного виду чи вчинених за специфічних умов (наприклад, кандидатські дисертації О. О. Дерев'ягіна «Організація і тактика запобігання злочинам підрозділами карного розшуку у курортній місцевості АР Крим (за матеріалами діяльності ГУ МВС України в АР Крим)» (2010 р.) та О. Ю. Анциферова «Оперативно-розшукова протидія злочинам проти власності, що вчиняються в районі проведення АТО» (2016 р.) тощо).

Наприклад, О.Ю. Анциферов визначає, що кишенькові крадіжки на відміну від іншої території України, на території проведення ООС (раніш – АТО) займають в процентному відношенні меншу частку

в загальній кількості злочинів проти власності, поступаючи таким чином як крадіжки із проникненням, грабежі, розбої [9, с. 10]. До того ж цікавим у вказаній групі досліджень є кандидатська дисертація О.О. Деревягіна, в якій автор визначив особливості протидії злочинам, в тому числі кишеньковим крадіжкам, в курортній місцевості АР Крим [10].

Окремо слід відзначити, що в теорії оперативно-розшукової діяльності дисертаційного дослідження що було б присвячено виключно досліджуваній проблематиці не було проведено. Водночас, слід відмітити, що становлять інтерес дослідження проведені в сфері криміналістики, кримінології, кримінально-процесу тощо.

Разом з цим, відмітимо, що також заслуговують на увагу підручники, наукові посібники, лекції та

наукові статті виконані у різних сферах юридичної науки, що присвячені дослідженню різних аспектів протидії кишеньковим крадіжкам.

Висновок. Отже, слід відзначити, що теоретичні дослідження фахівців різних сфер юридичної науки зробили значний внесок у розвиток теорії та удосконалення практики виявлення, попередження та розслідування кишенькових крадіжок. Проте, у їхніх працях не розкрито всі аспекти комплексного вивчення окресленої проблематики. Причиною цього є те, що існуючі наукові розробки проводилися в інших історичних умовах, правових та соціальних реаліях, й об'єктивно не могли врахувати особливостей сьогодення. Все наведене в цілому вплинуло на актуальність і необхідність дослідження питання протидії кишеньковим крадіжкам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. http://ormvd.ru/pubs/100/all-tube-or-as-left-the-service-the-police-brought/?CODE=100&PAGEN_1=183
2. Яблоков Н.П. Криминалистические основы оперативно-розыскной деятельности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kursach.com/biblio/9000000/011.htm> <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D1%80-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA>
3. Гуров А. И. Предупреждение и раскрытие карманных краж : учебное пособие / А. И. Гуров. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. – 96 с.
4. Рудік В.М. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насилницькі злочини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність» / В.М. Рудік. – Львів, 2006. – 20 с.
5. Приловський В. В. Організаційно-тактичні основи діяльності карного розшуку щодо попередження та розкриття корисливо-насилницьких злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04. / В.В. Приловський. – Дніпропетровськ, 2007. – 20 с.
6. Мисловський І. Й. Особливості розкриття крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються особами, які вживають наркотичні засоби : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04. / І.Й. Мисловський. – Львів, 2009. – 16 с.
7. Гордієнко В.О. Протидія підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Гордієнко В. О.. – Х., 2016. – 20 с.
8. Анциферов О. Ю. Оперативно-розшукова протидія підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Анциферов О. Ю. – Х., 2015. – 20 с.
9. Деревягін О.О. Організація і тактика запобігання злочинам підрозділами карного розшуку в курортній місцевості АР Крим (за матеріалами діяльності ГУМВС України в АР Крим) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Деревягін О. О. – Львів, 2010. – 20 с.